

بسم الله الرحمن الرحيم

شیوه های تشویق نوجوانان به مطالعه

چکیده

در این مقاله به طرح روش هایی برای تشویق نوجوانان به مطالعه پرداخته شده است. اهمیت این موضوع از آن منظر می باشد که مطالعه اهمیت دارد. امروزه کتاب، رایج ترین محصول فرهنگی در جوامع مختلف و یکی از شاخص های اصلی توسعه محسوب می شود، زیرا مطالعه و کسب علم و دانش، زیربنا و زمینه ساز توسعه و پیشرفت کشور و راه گشای بهروزی و سعادت‌مندی جامعه و انسان هاست. نوجوان به عنوان سرمایه جامعه محسوب میشود.

دنیای نوجوانی ویژگی های خاص خود را دارد. آگاهی از این ویژگی ها برای کمک به ایجاد افزایش انگیزه مطالعه و تحصیل در نوجوانان تأثیر دارد. نهادهای گوناگونی در این زمینه می توانند به نوجوان کمک کنند. مانند: نهاد خانواده، مدرسه، جامعه، رسانه ها و غیره که در این مقاله به دو مورد از مهمترین آنها پرداخته شده است.

واژگان کلیدی : مطالعه، نوجوان، مدرسه، خانواده

مقدمه

نوجوانان به عنوان یکی از مهم ترین گروه های شهروندان در جامعه هستند . ویژگی های خاص دوره نوجوانی از یک طرف نوجوان را به سمت مطالعه و تحصیل سوق می دهند و از طرف دیگر او را از مطالعه باز می دارند. افزایش آگاهی کودکان و نوجوانان و دانش آموزان در زمینه مطالعه می تواند موجبات پرورش استعدادها و خلاقیت های آنان را فراهم نماید و آنها را برای پذیرش نقش های مختلف در جامعه آماده کند و از این طریق مسیرهای توسعه را هموارتر سازد.

یکی از معیارها و شاخص های رشد و توسعه یافتگی جوامع، میزان توجه و گرایش شهروندان به مطالعه و کتابخوانی است. در این بین برخی نهادهای جامعه که در ارتباط مستقیم و غیر مستقیم با نوجوان هستند باید زمینه را برای مطالعه نوجوان فراهم کنند، و در واقع شیوه ها و روش هایی را برای تشویق نوجوان به مطالعه به کار بگیرند. لذا در این مقاله سعی شده به روش هایی در زمینه تشویق نوجوانان به مطالعه پرداخته شود.

بیان مسئله

یکی از شاخص های توسعه یافتگی جوامع، میزان و گسترش فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در بین افراد جامعه است، بنابراین فراهم نمودن بستر لازم جهت رشد و گسترش مطالعه و تقویت نگرش های علمی در بین شهروندان لازمی توسعه ی فرهنگی به شمار می آید. با توجه به آن که نوجوانان بخش عظیمی از افراد جامعه هستند، تلاش در جهت تعمیق و گسترش فرهنگ مطالعه و کتاب خوانی و تقویت بینش و نگرش علمی آنها یک ضرورت اساسی است.

هر قدر میزان فرهنگ مطالعه و کتاب خوانی در بین نوجوانان توسعه و گسترش یابد و جایگاه واقعی خود را در مدارس و نظام آموزشی بیشتر بیابند، آموزش و پرورش نیز بهتر به اهداف خود نائل می شود. لذا با توجه به اهمیت و نقش کلیدی مطالعه و کتاب خوانی در توسعه ی جوامع، هرگونه کم توجهی به این موضوع، توسعه و تعالی جامعه را با موانع جدی مواجه خواهد ساخت. (هوشمند، ۱۳۹۸، ص ۱۳۷).

در این مقاله درصدد هستیم ضمن آشنایی با ویژگی های نوجوانان و روشهای آموزش صحیح ، به ارائه شیوه هایی برای نهادهای تاثیرگذار جهت تشویق نوجوانان به مطالعه بپردازیم.

« دوره نوجوانی و اهمیت آن »

تعریف نوجوانی

نوجوانی دوره ای از رشد است که دگرگونی و تحول در آن امری جدی و قطعی است. (قائمی، دنیای نوجوانی، 1393ص32)

نوجوانی مرحله ی خروج از دنیای کودکی و ورود به دنیای بزرگسالی و پذیرفتن مسئولیت همسری، پدری و مادری است (همان، ص26)

بخش مهمی از جمعیت کشورها را نوجوانان تشکیل می دهند. براساس آمار بین المللی یک ششم جمعیت جهان و نیز یک چهارم کشور ما در این گروه سنی قرار دارند. نوجوانان گروهی وابسته و در حال رشد و در نتیجه آسیب پذیرترند که نیاز به مراقبت و عنایت بیشتری برای حفظ سلامت خود دارند.

سن اندک، کمی توانایی، قلت تجارب، تحمل فشارهای نشأت گرفته از تحولات درونی سبب می شود که خطرات گوناگون نوجوانان را تهدید کند و عدم توجه به نیازهای زیستی، عاطفی، روانی و غیره آنان سبب می گردد تا در معرض آسیب های گوناگون قرار گیرند. (قائمی، دنیای جوانی، 1393ص35)

نوجوانی دوره گذر از کودکی و رسیدن به بزرگسالی و دوره ی وصول به مرحله ی بلوغ جنسی است. تمایل نسبت به کشف هویت فردی و نیز هویت اجتماعی و خانوادگی موجب تحولات و طرح پرسش هایی نزد او می گردد و ذهن و فکر او را به خود مشغول میدارد. آگاهی از این وضع، خود اصلی برای سازندگی و تربیت نوجوان است و همزبانی و همدمی با او زمینه ساز رشد و ایجاد هنجارها در اوست. (همان)

وضعیت تحصیل در دوره نوجوانی

نوجوان در آغاز دوره ی نوجوانی درصدد دستیابی به آگاهی های پایه ای است و در نیمه ی دوم این دوره توجه فوق العاده ای به کسب تخصص های علمی پیدا میکند. اما آنچه در دبیرستان آموخته علم به معنای تخصصی آن نیست، بلکه پایه های علم است و به همین جهت غرور نوجوان را اقناع نمی کند. لکن او در وضعی است که همان پایه های علم را به عنوان یک تخصص معرفی می کند و در همه جا ادعای صاحب نظری دارد. (قائمی، دنیای نوجوانی 1393ص214)

دوران تحصیل و شرایط آن با همه ی رشدی که برای نوجوان به همراه دارد مایه ی زحمت و محرومیت او هم به حساب می آید. امروزه تمام دوره ی نوجوانی تنها به کسب مقدمات علوم می گذرد و در پایان آن نوجوان دیپلمه است ؛

یعنی کسی است که فاقد هرگونه تخصصی است و در هیچ مؤسسه و کارگاهی نمی تواند کار کند . از این رو او احساس می کند با ورود به دانشگاه و اخذ لیسانس می تواند تا حدی نارسایی های خود را جبران نماید و ما می دانیم که آن نیز تصویری باطل است اما با این وجود نوجوان همچنان سرگرم فراگیری تخصص های درسی و شغلی و توسعه فکر و عمل در حال و آینده است. (تربیه المراهق ص 32 به نقل از قائمی، دوره ی نوجوانی ص 214)

نوجوان در امور مدرسه سهل انگار است، بی جهت از مدرسه غیبت میکند و در خانه و بیرون از آن سرگرم دنیای خویش است بدون آنکه به فرجام حیات خود بیاندیشد. جریاناتی در مدرسه وجود دارد که روح او را می آزارد مثل «بی اعتنایی مسئولان به شاگردان، بی اعتنایی آنان نسبت به پرسش های نوجوانان، احساس تضعیع حق در مورد آنها، احساس تبعیض در مدرسه و کلاس، دادن تکالیف بسیار از سوی مدرسه و معلم به آن ها و غیره (قائمی، دوره ی نوجوانی، 1393ص 215)

دوره ی نوجوانی، دوره ی افت تحصیل است؛ دوره ی افزایش ترک تحصیل است؛ دوره ی فرار از مدرسه است؛ دوران دیرآموزی است؛ دوران انجام ندادن تکالیف است؛ دوره ی بروز اختلال در حفظ و یادگیری است؛ دوره ی کثرت تقلب در امتحان برای جلوگیری از شکست هاست؛

دوره ی ترس از مدرسه است؛ دوره ی اجتماع گریزی است و دوره ی ترس های بیمار گونه از معلم و نمره و در نتیجه افسردگی و انزوا است. با وجود همه ی بی توجهی که نوجوانان نسبت به سرنوشت تحصیلی خود نشان می دهند، باز هم مسأله ی مردودی و افت تحصیلی برای آنان مسأله ی مهمی است. (همان)

برای نوجوان مهم است که دانش و اطلاعات وسیعی را به دست آورد البته نه برای آن که از آن در مسیر زندگی استفاده کند بلکه اغلب برای به رخ کشیدن دانش خود و اثبات شخصیت و ابزار وجود به کسب اطلاعات می پردازد و سعی میکند از راه درس خواندن و مطالعه به هدف خویش دست یابد و در برخی از موارد نوجوان سعی می کند از راه پرسش ها، خواسته های خود را اقماع کند، البته در میان جمع غرور او مانع از این کار می شود.

سوالات او در مواردی خاص بسیار خسته کننده است و چه بسیار افرادی که سعی دارند از پرسش های خسته کننده او بگریزند اما در هر حال، وجود روح پرسش در نوجوانان خود نقطه ی مثبتی در زندگی آنان به حساب می آید؛ زیرا بسیاری از معماهایشان راحل خواهد کرد. (همان، ص 216)

اهمیت و جایگاه مطالعه از منظر اسلام

امام جعفر صادق (ع) می فرماید: طلب دانش فریضه است. (اصول کافی، ترجمه کمره ای، جلد 1، ص 83)

انسان موجودی کمال گرا است و با سکون و سکوت سازگاری ندارد او همیشه به دنبال راهی است که یک قدم پیش گذارد و گره ای از مشکلات خود بگشاید بنابراین، او برای پیشرفت در عرصه های زندگی، احتیاج به شناخت نسبتاً کاملی از خود و جامعه دارد و باید با گذشته و آینده، ارتباط برقرار کند. کتاب و مطالعه، عاملی برای شناخت و رشد دینی، فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی انسان است. همچنین مطالعه ی کتاب، انسان را به مرزهای علم و دانش نزدیک میکند و او را به قله های رفیع معرفت و آگاهی می رساند (کاربخش راوری، 1378، ص 13)

آیین مقدس اسلام، درباره ی فراگیری علم و دانش، سفارش فراوان نموده و آن را عاملی برای رشد، پویایی و تعالی جامعه برشمرده است.

خداوند متعال در آیه ی 11 سوره «مجادله» میفرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَأْفْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

ای مؤمنان! هنگامی که گویند: در مجالس [برای نشستن دیگر برادرانتان] جا باز کنید، پس جا باز کنید، تا خدا برای شما [در بهشت] جا باز کند. و چون گویند: برخیزید، بی درنگ برخیزید تا خدا مؤمنان از شما را به درجه ای و دانشمندان را به درجاتی [عظیم و باارزش] بلند گرداند، و خدا به آنچه انجام می دهید، آگاه است. (11)

همچنین از دیدگاه قرآن کریم، بین کسانی که از علم و دانش برخوردارند، با کسانی که از این سرمایه ی ارزشمند بی بهره اند، تفاوت زیادی وجود دارد:

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ (سوره زمر، آیه 9)

[آیا چنین انسان کفران کننده ای بهتر است] یا کسی که در ساعات شب به سجده و قیام و

عبادتی خالصانه مشغول است ، از آخرت می ترسد و به رحمت پروردگارش امید دارد ؟

بگو : آیا کسانی که معرفت و دانش دارند و کسانی که بی بهره از معرفت و دانش اند ، یکسانند ؟

فقط خردمندان متذکر می شوند . (۹)

اهل بیت (ع) نیز بر این موضوع تاکید دارند. حضرت علی (ع) نیز درباره ی اهمیت فراگیری علم و دانش می فرماید:

«ای مردم بدانید که کمال دیانت طلب علم و عمل بدان است ، براستی طلب علم از طلب مال بر شما واجب تر است زیرا دارایی قسمت تضمین شده ای دارد که عادلانه میان شما قسمت بندی کرده و ضمانت نموده و محققا به شما پرداخت می کند ولی علم نزد اهلش سپرده است و شما دستور دارید که آن را از اهلش بخواهید، آن را بخواهید.

رسول خدا (ص) می فرماید: طلب علم فریضه است،

و در حدیث دیگر فرموده اند : طلب علم بر هر مسلمانی فریضه است ، براستی خدا دانش جویان را دوست دارد. (اصول کافی / ترجمه کمره ای ، جلد 1 ، ص 87)

شیوه های آموزش صحیح از منظر اسلام

به طور کلی ، مجموعه فعالیت هایی را که یک معلم در فرآیند آموزش خود انجام می دهد، روش های آموزش او می نامند. روش آموزش هر معلم ممکن است با روش دیگری متفاوت باشد؛ همچنین یک معلم ممکن است خود از روش های متفاوتی در امر آموزش استفاده کند .

آنچه روش های آموزشی را از هم متمایز می کند. چارچوب کل رفتار معلم و یا به عبارت دیگر، سبک کلی رفتار او است ؛ اما در درون هر یک از این روش ها، او فعالیت هایی را انجام می دهد که ممکن است که با فعالیت در روش دیگر متفاوت یا یکسان باشد. به این فعالیت های درون روشی که مجموعه ای از آن ها یک روش را شکل می دهد و با عمل ارتباط نزدیکی دارند و گاهی ممکن است در دو یا چند روش بکار رود، شیوه های آموزشی اطلاق می کنیم.

در این جا به دنبال تبیین برخی شیوه هایی هستیم که در بالا رفتن کیفیت یادگیری دانش آموزان مؤثر بوده و در مسیرهای آموزش معصومان (ع) نیز بکار رفته است . (حسینی زاده، نگرش بر آموزش در سیره ی معصومان (ع) ، 1388 ، ص 145)

۱. تنظیم و دسته بندی مطالب

پس از اینکه معلم توجه مخاطب را به خود جلب کرد، باید محتوای آموزشی خود را ارائه نماید و برای این کار لازم است آن را تنظیم و دسته بندی کند. این کار در فهم و یادگیری دانش آموزان تاثیر زیادی دارد. معصومان علیه السلام در سیره آموزشی خود، محتوای آموزشی را به ویژه وقتی که زیاد و مفصل است، دسته بندی کرده و به صورت منظم، به جنبه های گوناگون مساله می پردازند.

2- تأکید بر مطالب مهم

از دیگر شیوه های آموزشی در سیره ی معصومان(ع) ، تأکید بر مطالب مهم به شیوه های گوناگون است. این کار باعث می شود شاگردان توجه و دقت بیشتری به این بخش از آموزه ها داشته باشند و در نتیجه بهتر یاد بگیرند ؛

چون معلم یا هر کسی که در مقام آموزش است ، مطالب متنوع و زیادی را بیان می کند که اغلب از نظر اهمیت ، در یک سطح نیستند؛ همچنین قدرت یادگیری شاگردان نیز نامحدود نیست؛ بنابراین ، لازم است معلم بر مطالب مهم تر بیشتر تأکید کند تا شاگردها نیز با توجه به اهمیت آموزه ها، به آنها بها داده و در یادگیری بخش های مهم تر ، کوشش بیشتری داشته باشند.

افزون بر این ، تأکید بر برخی مطالب، به طور کلی ، سبب جلب توجه دانش آموزان به معلم و آنچه آموزش می دهد، می شود و در نتیجه، کیفیت یادگیری نسبت به همه مطالب آموزشی ، بالا می رود. (همان،ص 148)

3. تمثیل و تشبیه

در راستای اصل عینیت ، از شیوه های دیگری ، از جمله تمثیل و تشبیه ، نیز میتوان استفاده کرد؛ زیرا تمثیل و تشبیه ، امور معقول ، ذهنی و انتزاعی را به امور عینی نزدیک می کند.افزون بر این ، با تمثیل و تشبیه ، نوعی یادگیری معنی دار نیز تحقق می یابد؛

زیرا دانش آموزان اغلب با مثال ها و مشبه به ها آشنا هستند؛ از این رو با مثال زدن و تشبیه کردن محتوای آموزشی جدید با آموزه های پیشین ، بین آنان رابطه برقرار می کنند و یادگیری

بهتر و ساده تر انجام می شود. برخی حتی یادگیری معنی دار را تقریباً برابر با یادگیری از راه تمثیل می دانند.

۴. استفاده از ابزار آموزشی

ابزار آموزشی چنانکه از نامش پیداست می تواند نقش مهمی در یادگیری فراگیر داشته باشد. زیر این ابزار درعینیت بخشی به آموزه های ذهنی بسیار موثر است. مهمترین و شایعترین ابزار شناخت برای انسان حواس ظاهری آن است. حواس ظاهر نیز تنها محسوسات را درک می کند. غیر محسوسات از راه عقل و ذهن درک می شود و عقل و ذهن از راه مقدمات حسی درک می کند؛ بنابراین، هرچه مقدمات حسی بیشتر و واضح تر باشد، درک عقلی و ذهنی نیز بهتر و سریع تر انجام می شود؛ از این رو در آموزش لازم است محتوای آموزشی عقلی یا ذهنی صرف را به شیوه های گوناگونی، از جمله استفاده از ابزار آموزشی، محسوس و ملموس کرد.

در صدر اسلام، ابزارهای آموزشی چندان شناخته شده نبودند، ولی معصومان علیهم السلام سعی داشتند در حد امکان از وسائلی برای این امر استفاده کنند؛ از جمله با کشیدن خط هایی بر روی زمین و یا استفاده از چوب و وسایل مانند آن. (همان ، ص 153)

5. نوشتن آموزه ها و یادداشت برداری

یادداشت کردن مطالب نیز یکی دیگر از شیوه های آموزشی در سیره ی معصومان(ع) به شمار می آید؛ البته عمل کردن به این شیوه وظیفه دانش آموزان است، ولی توصیه به نگارش و فراهم کردن شرایط آن را می توان از فعالیت های آموزگار دانست؛

چنان که معصومان(ع) نیز عهده دار این وظیفه بودند. آنان افزون بر سفارش های لازم به شاگردان خود در نوشتن آموزه ها ، گاه خود مطالب را برای آنان می نوشتند و گاه مطالب را به گونه ای بیان می کردند که بتوانند یادداشت کنند و حتی گاهی آنان را بر یادداشت نکردن آموزه ها توبیخ می کردند.

6. تشویق کلامی

از دیگر شیوه های آموزشی در سیره ی معصومان(ع) ، تشویق کردن شاگردان در برابر آموخته ها است. این تشویق ها میتواند عامل مؤثری در یادگیری بهتر ، به ویژه در کودکان و نوجوانان ، باشد. تشویق کلامی ، بر خلاف تشویق های مالی ، نه هزینه بر است و نه اعتیاد آور. گفتن کلماتی چون احسن، آفرین، بارک الله، مرحبا و مانند آنها به تناسب شاگردان ، کم ترین هزینه ای را در بر ندارد و دانش آموز را نیز به تشویق وابسته نمی کند؛ زیرا گذشته از احساس رضایت و خوشحالی شاگرد ، این کار اهمیت زیادی ندارد تا او یادگیری خویش را بدان وابسته سازد؛

به عبارت دیگر مطلوبیت آن برای دانش آموز به اندازه ای نیست که تنها برای دست یابی به آن، درس بخواند؛ اما با شنیدن آن خوشحال می شود و با رضایت خاطر درس می خواند. در سیره ی معصومان(ع) تشویق های علمی و آموزشی بیشتر معنوی و کلامی است، بر خلاف تشویق های تربیتی که گاهی مالی و مادی نیز هست. (همان ، ص 159)

7. موجز گویی و مختصر گویی

از دیگر ویژگی های سخن معصومان(ع) این است که عبارت ها ، با وجود کم و کوتاه بودن، معانی زیادی را در بردارد. با این عمل ، افزون بر انتقال محتوای آموزشی لازم به شاگرد، از خستگی و بی رغبتی او نیز می توان جلوگیری کرد. مختصر گویی، همیشه و در همه موارد مفید نیست. بلکه با توجه به نوع محتوای آموزشی و مخاطب و شرایط آموزش ،

از این فن میتوان استفاده کرد. در مواردی اختصار گویی حتی می تواند ضرر برساند. به هر حال ، توجه به این فن می تواند معلم را در تحصیل موفقیت آموزشی ، یاری دهد؛ زیرا همانگونه که توضیح ندادن در موارد لازم، به موفقیت معلم - در امر آموزش - لطمه می زند، توضیح های اضافی و غیر لازم نیز در این امر یادگیری خلل ایجاد می کند. معصومان(ع) در امر آموزش ، به ویژه در مواعظ و توصیه ها، از این فن بهره می گرفتند.

8. تضاد یا قرینه گویی

فن تضاد از فنونی است که در موارد بسیاری کاربرد دارد، از جمله در یادگیری و به خاطر سپاری نقش اساسی ایفا می کند. به طور کلی اگر بین دو عنصر، ارتباطی منطقی وجود داشته باشد، هر گاه یکی از آن دو را یاد گرفتیم یا به خاطر آوردیم، عنصر دیگر را به آسانی یاد خواهیم گرفت و یا به خاطر خواهیم آورد.

ارتباط منطقی بین دو چیز یا به گونه ی تشابه است و یا به گونه ی تقابل. تقابل نیز خود به چهار صورت ممکن است. بهره گیری از هر یک از این وجوه ارتباط، می تواند معلم و شاگرد را در یاد دهی و یادگیری کمک کند. (همان، ص ۱۷۰)

نهاد های مؤثر در تشویق نوجوانان به مطالعه :

الف) خانواده (راه کارهای خانواده در تشویق نوجوان به مطالعه)

ب) مدرسه (راه کارهای مدرسه در تشویق نوجوانان به مطالعه)

الف: نقش خانواده

خانواده نقش بسیار مهمی در رشد و پرورش کودک دارد و در تمام جنبه های فردی (معنوی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و...) اثری عمیق و غیر قابل انکار دارد و با اعتقاد به این که « دامان خانواده، نخستین مرکز آموزش و به مثابه ی اولین مدرسه و دانشگاه است» باید بپذیریم که اولین عامل مؤثر در ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه و کتابخوانی در کودکان، «خانواده» است. (ماشالله کاربخش راوری: چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه علاقه مند کنیم؟ ۱۳۷۴ ص ۱۱۷ و ص ۴۴)

اگر به نقش خانواده، به عنوان یک عامل اساسی در ایجاد علاقه و عادت نسبت به مطالعه توجه کنیم، ابتدا باید در یک تقسیم بندی کلی، خانواده ها را به سه دسته تقسیم کنیم:

دسته ی اول: خانواده هایی که علاقه و عادت به مطالعه داشته و به رشد فکری فرزندشان توجه دارند و خودشان نیز در این جهت تلاش و کوشش می کنند.

دسته ی دوم: خانواده هایی که تحصیل کرده هستند؛ ولی علاقه و عادت به مطالعه ندارند و با وجود علاقه ای که به پیشرفت فرزندان خود دارند نتوانسته اند زمینه ی مطالعه و کتابخوانی را در بین اعضای خانواده خود فراهم کنند.

دسته ی سوم: خانواده هایی که سواد چندانی ندارند یا بی سوادند و معمولاً سرگرم گذراندن زندگی روزمره ی خود هستند و بنا به دلایلی گوناگون، بسادگی نمیتوان آنها را به این کار واداشت به طور کلی میتوان گفت نحوه ی آموزش و اولیای کودکان و آشنا کردن آنان به اهمیت

کتاب و مطالعه، مقوله ای جداگانه است که باید در جاهای دیگری به آن پرداخته شود (همان، ص 45)

راه کارهای خانواده در تشویق نوجوانان به مطالعه:

1) والدین و بزرگترها، الگوی مطالعه در خانواده اند.

یکی از مهم ترین روش های تربیت، روش الگویی است. در این روش از فرد یا افرادی که دارای رفتار مطلوب هستند به عنوان سرمشق و الگو استفاده می شود؛ تا از رفتار او پیروی کند و خود را با او همسان سازد، کاری که والدین می توانند در این خصوص انجام دهند بردن فرزندان به کتابخانه، مطالعه بزرگترهای خانواده در جمع های خانوادگی و غیره می باشد. (همان)

2) برای کودکان و نوجوانان خود برنامه ریزی کنند.

والدین وظیفه دارند، برای کودکان و نوجوانان خود برنامه ای تنظیم کنند که در برگیرنده ی تمام نیازهای جسمی و روانی آنها باشد، انجام تکالیف شرعی و دینی، بازی و ورزش، انجام تکالیف درسی، تماشای تلویزیون، مطالعه و کتابخوانی و... از جمله مواردی است که باید در برنامه کودک لحاظ شود؛ بویژه موضوع مطالعه و کتابخوانی که باید مورد توجه خاص قرار گیرد. (همان، ص 49)

3) کودکان و نوجوانان خود را به بیان داستانهاو مطالبی که خوانده اند، تشویق کنید.

همان طور که قبلا ذکر شد نوجوانان علاقه دارند که نسبت به اطلاعاتی که دارند خود نمایی کنند و آن ها را مطرح کنند. تشویق والدین نسبت به گفته های نوجوانان باعث ایجاد انگیزه بیشتر برای مطالعه در آنها می شود.

4) برای پاسخ دادن به سوالات نوجوانان خود از کتاب استفاده کنید.

برای مثال فرض کنید با فرزند نوجوان خود به وسیله ی هواپیما سفر می کنید به یقین چنین سفری برای نوجوان شما جالب و شگفت انگیز است. حتی اگر او سؤالی نپرسد، شما خیلی راحت می توانید با پرسشهایی که از او می کنید، علاقه و میل او را به دانستن این که هواپیما چگونه پرواز می کند و... زیاد کنید و در همان سفر برای او، کتابهایی بخرید که پاسخ مناسبی برای این سؤالات داشته باشد. (همان، ص 61، ص 64)

5) برای کودکان و نوجوانان خود کتابها و نشریه های مناسب خریداری کنید.

نکته ی ظریفی که در انتخاب باید مدّ نظر قرار گیرد ، این است که نوع کتابهایی که نوجوان می خواند یا ما برای او تهیه می کنیم ، می تواند نقش تعیین کننده ای در ایجاد رغبت یا عدم رغبت او به مطالعه در آینده داشته باشد بهتر است ذوق و سلیقه ی فرزند را در نظر بگیریم و برای خرید کتاب او را با خود ببریم.

(6) با مدرسه و معلمان فرزند خود، ارتباط برقرار کنید.

خانواده یک منبع اطلاعاتی خوب درباره ی اعمال، رفتار، تواناییها و روحیات فرزند است و از طرف دیگر ، معلم نیز در اثر کار با کودک ، تا حد زیادی با روحیه ی او آشنا شده و اطلاعاتی به دست آورده است.

تبادل این اطلاعات و اتخاذ یک روش و شیوه ی هماهنگ ، تاثیر زیادی در نتیجه گیری صحیح از کوشش خانواده و مدرسه دارد و در سایه ی این ارتباط ، علاقه و عادت به مطالعه و کتابخوانی پدید آمده و سرعت می گیرد.

(7) از دوستان نوجوان کمک بگیرید.

دوره ی نوجوانی، تاثیرپذیری و تقلید نوجوان از دوستان و همسالانش نسبت به دیگران بیشتر است و این امر می تواند نقطه ی اتکای خوبی برای والدین ، در استفاده از وجود دوستان برای ایجاد عادهای خوب و پسندیده از جمله مطالعه، در نوجوانان باشد. (همان، ص 69)

ب: نقش مدرسه

مدرسه ، دومین محیط تربیتی است که تأثیر زیادی در آموزش و رشد شخصیت کودکان دارد . دانش آموزان بیشترین و حساس ترین دوران عمر خود را در مدرسه می گذرانند. اگر عوامل تربیتی در مدرسه بخوبی وظایف خود را انجام دهند ، میتوان به سعادت و ترقی جامعه در آینده به طور کامل امیدوار بود . نقش مدرسه در آموزش ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی بین دانش آموزان بسیار مهم است . مدیر ، معلم، کارکنان اداری، فضا و امکانات کافی و.... از جمله عواملی هستند که تأثیر زیادی در ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه در کودکان و نوجوانان دارند. (همان، ص 83)

راه کارهای مدرسه در تشویق نوجوانان به مطالعه :

1. مدیری لایق و شایسته ، مسؤلیت اداره مدرسه را برعهده بگیرد.

یکی از شرایط های اصلی رسیدن به نتایج مطلوب در ایجاد علاقه و عادت به مطالعه در دانش آموزان ، آگاهی و علاقه مدیر نسبت به این کار است.

2. وجود معلم دلسوز و آگاه

یک معلم دلسوز و آگاه باید نسبت به تأثیر مطالعه ی کتابهای مفید در زندگی کودکان و نوجوانان ، آشنایی کامل داشته باشد و از راه های تشویق و علاقه مند کردن بچه ها به کتاب و کتابخوانی ، آگاهی کافی داشته باشد. تابتواند شوق به خواندن و تحقیق را در آنها بر انگیزد.

3. استفاده از روش تدریس فعال

روش تدریس فعال به روشی اطلاق می شود که در آن ، دانش آموزان در جریان آموزش ، نقش فعالی به عهده دارند و معلم، نقش راهنما و هدایت کننده را ایفا می کند و یک تعامل دو طرفه بین دانش آموزان و معلم وجود دارد. (کاربخش راوری، 1378، ص 90)

4. وجود کتابدار دلسوز و آگاه

کتابدار مدرسه باید انگیزه و اندیشه ی گسترش فرهنگ مطالعه و کتابخوانی را داشته باشد.

5. وجود کتابخانه ای زیبا و جذاب

فضای کتابخانه ، ساعت کار کتابخانه و قوانین و مقررات کتابخانه ، در ایجاد انگیزه و اشتیاق نوجوان به مطالعه مؤثر می باشد.

6. دانش آموزان را نسبت به اهمیت کتاب و لزوم مطالعه آگاه کند.

در حقیقت همین آگاهی است که می تواند انگیزه های قوی برای نوجوانان ، به منظور روی آوردن به کتاب و مطالعه باشد.

7. برای دانش آموزان سیر مطالعاتی تعیین کند.

یکی از کارهای خوبی که مدارس می توانند برای تشویق دانش آموزان به مطالعه و کتابخوانی و نظم دادن به فعالیتهای مطالعاتی آنان انجام دهند ، تعیین سیر مطالعاتی است. (کاربخش راوری ، 1378، ص 96، ص 116)

8. برگزاری مسابقه های کتابخوانی و استفاده از کتاب به عنوان جایزه در مسابقات.

9. روش های صحیح مطالعه و تند خوانی را به بچه ها آموزش دهند.

10. میل به کنجکاوی را در کودکان و نوجوانان تقویت کنند.

به طور مثال: معلم سوالهای درسی و غیر درسی دانش آموزان را با مهربانی پاسخ بدهد و هیچ گاه دانش آموزان را به خاطر پرسیدن سؤال سرزنش نکند.

11. برگزاری جلسات ویژه ای برای نقد و بررسی کتابهای نوجوانان

این کار باعث افزایش آگاهی دانش آموزان در مورد چگونگی انتخاب کتابهای مناسب خواهد شد و همچنین باعث ایجاد انگیزه نسبت به مطالعه ی نسبی از کتابها می باشد. (همان، ص 144)

نتیجه گیری:

بنابر آنچه گفته شد کتاب و مطالعه، عاملی برای شناخت و رشد دینی، فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی انسان است. همچنین مطالعه ی کتاب، انسان را به مرزهای علم و دانش نزدیک می کند و او را به قله های رفیع معرفت و آگاهی می رساند.

نوجوانان به عنوان یکی از مهمترین سرمایه های کشور محسوب می شوند. نوجوانی مرحله ی خروج از دنیای کودکی و ورود به دنیای بزرگسالی و پذیرفتن مسئولیت همسری، پدری و مادری است. نوجوان در آغاز دوره ی نوجوانی درصدد دستیابی به آگاهی های پایه ای است و در نیمه ی دوم این دوره توجه فوق العاده ای به کسب تخصص های علمی پیدا می کند.

به خاطر اهمیت مطالعه و اهمیت جایگاه نوجوان، با شناختی که از ویژگی های او به دست می آید. باید دو نهاد مهم و تاثیر گزار در نوجوان یعنی خانواده و مدرسه تلاش کند تا نوجوان را به سمت مطالعه سوق دهد، در این مقاله به روش هایی برای تشویق نوجوان به مطالعه اشاره شده است. به امید آن که مفید واقع شود و بتوانیم در مرحله ی اول فرزندان و خانواده های آگاه و فرهنگی و در نهایت جامعه ای فرهنگی داشته باشیم.

فهرست منابع:

- قرآن.

- اصول کافی، ترجمه کمره ای، ج ۱، ص ۸۵.

- قائمی، علی، دنیای نوجوانی، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، چاپ اول، بهار ۱۳۹۳.

- کار بخش راوری، ماشاءالله، چگونه کودکان و نوجوانان را به مطالعه علاقه مند کنیم؟، انتشارات مدرسه، تهران، چاپ اول، زمستان ۱۳۷۸.

- حسینی زاده، سیدعلی، سیره تربیتی پیامبر علیه السلام و اهل بیت علیه السلام (ج ۴)، نگرشی بر آموزش با تاکید بر آموزش دینی، انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، چاپ چهارم، بهار ۱۳۸۸.

- نوری، نجیب الله، راهکار های افزایش انگیزه تحصیلی در کودکان، انگیزه های بزرگ برای دانشمندان کوچک (مرکز مشاوره و روان درمانی ماوا) انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، قم، چاپ چهارم، پاییز ۱۳۹۵.

- سلحشور، ماندانا، مهارت های درس خواندن، انتشارات فراروان، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.

- حاج بابائی، مرتضی، اصول و نکات کلیدی مطالعه، یادگیری و برنامه ریزی درسی، انتشارات ما و شما، تهران، چاپ چهارم، زمستان ۱۳۸۷.

- هوشمند، مهرداد (کارشناس ارشد علوم اجتماعی)، مقاله: راهکارها و موانع توسعه و ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در بین دانش آموزان متوسطه ی شهرستان دماوند، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پرتال جامع علوم انسانی، فرهنگان (۳۷)، بهار و تابستان ۱۳۹۸.
موفق باشید.

تهیه و تدوین: مرکز مشاوره جامعه الزهرا (س)

21 اسفند 1398